

WYKAZ ZAGADNIENI DO EGZAMINU Z WIEDZY O HISTORYCZNYM ROZWOJU POLSzczyZNY

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Metody badawcze językoznawstwa historycznego
2. Pochodzenie języka polskiego. Praojczyzna Słowian; rodzina języków słowiańskich: 3 grupy, różnice językowe.
3. Język staro-cerkiewno-słowiański, jego rola w kulturze Słowian i w rekonstrukcji prajęzyka. Alfabet Słowian.
4. Typy grafii staropolskiej.
5. Próby normalizacji polskiej pisowni. Traktat Parkoszowica.
6. Najważniejsze zabytki języka polskiego (*Bulla gnieźnieńska*, *Kazania świętokrzyskie*, *Kazania gnieźnieńskie*, *Psalterz floriański*, *Psalterz puławski*, *Biblia królowej Zofii*, *Żywot św. Błażeja*, *Rozmyślanie przemyskie*, *Kazania Jana z Szamotuł Paterka*, rotys przysięg sądowych, ortyle magdeburskie, *Bogurodzica*, *Legenda o św. Aleksym*, *Rozmowa mistrza Polikarpa ze śmiercią*). Najstarsze cechy dialektalne (małopolskie, wielkopolskie, mazowieckie) zachowane w zabytkach.

FONETYKA

1. Metateza w nagłosie i śródgłosie, różnice w przebiegu metatezy w grupach słowiańskich.
2. Geneza oboczności: Władek : Włodek, Włodzimierz : Władysław, włodarz : władać
3. Prasłowiańskie palatalizacje spółgłosek tylnojęzykowych (I, II, III): warunki i skutki.
4. Wpływ joty na spółgłoski wargowe, przedniojęzykowe, tylnojęzykowe.
5. Rozwój psł. sonantów w języku polskim.
6. Przeglós lechicki (polski): istota, zakres, czas, warunki.
7. Odstępstwa od przeglósu.
8. Fonologiczne skutki przeglósu.
9. Fałszywy przeglós.
10. Apofonia a polski przeglós.
11. Rozwój jerów w staropolszczyźnie.
12. Konsekwencje zaniku jerów.
13. Nieregularny rozwój jerów.
14. Wzdłużenie zastępcze.
15. Geneza oboczności ilościowej e: Ø.
16. Staropolskie przyczyny długości samogłosek (procesy fonetyczne).
17. Polskie samogłoski nosowe, ich pochodzenie i rozwój.
18. Geneza oboczności samogłoskowej ę : ą. Stosunek do stanu prasłowiańskiego i staropolskiego.
19. Nazalizacja.
20. Denazalizacja.
21. Geneza samogłosek e, a, o w języku polskim – źródła pochodzenia, przykłady, procesy fonetyczne.
22. Funkcjonowanie iloczasu w staropolszczyźnie. Przyczyny i konsekwencje zaniku iloczasu.
23. Źródła samogłosek długich w polszczyźnie.
24. Kontrakcje.
25. Wpływ spółgłosek półotwartych na sąsiadujące samogłoski.
26. Palatalizacje polskie.
27. Fonologizacja miękkości.
28. Dyspalatalizacje polskie.
29. Spółgłoski protetyczne: prasłowiańskie i staropolskie.

30. Grupy spółgłoskowe kontynuujące pierwotne *sr̥, zr̥* w języku literackim i w gwarach.
31. Uproszczenia grup spółgłoskowych: tendencje i przykłady.
32. Geneza oboczności *g: ż : dz , k : cz : c, ch : sz*.
33. Przykłady działania prawa analogii na gruncie języka polskiego.
34. Objasnij formy oboczne, np.: *meگو || mojego, twego || twojego, bać się || bojąc się, stać || stojąc*
35. Wy tłumacz przyczynę oboczności w języku polskim w rodzinie wyrazów. Dokonaj rekonstrukcji form z prsł., np.: *ręka – w ręce – rączka, noga – nodze – nóżka, pies – psa, len – lnu, włodarz – władać, świat – na świecie, niebieski – niebiosa, las – w lesie, lato – letni, śmierć – martwy, osioł – osła, wieś – wioska itp.*
36. Rekonstrukcje wyrazów, np.: *droga, noc, dusza, księga, ksiądz, dziewica, głowa, rola, poziomka, koniec, dziecko, ojciec, dziedzic, mowa, żeński, miejski, kupiecki, cielesny, ludzki, wierny, koci, ku mnie, świadectwo, bogactwo, miłosierny, ciemny, grzeszny, szewski, szewc, piekło, łokieć, ogień, chłopiec, bracia.*

FLEKSJA

1. Leskienowski podział rzeczowników na deklinacje.
2. Określ przynależność deklinacyjną następujących rzeczowników: *dzień, kamień, gość, gołąb, córa, ramię, cielę, plemię, świeca, dusza, władca, sędzia, ludzie, syn, dom, drzewo, oko, ucho, koło, ciało.*
3. Deklinacja u-tematowa i losy jej końcówek fleksyjnych w polszczyźnie.
4. Tendencje do uproszczeń odmiany rzeczownika w polszczyźnie.
5. Które końcówki fleksyjne rozprzestrzeniły się najbardziej, a które wyszły z użycia?
6. Pochodzenie końcówek równoległych w nom. pl. deklinacji męskiej.
7. Historia końcówki loc. pl. *-och* w odmianie rzeczowników.
8. Rzeczowniki dawnej deklinacji *-i*-tematowej w polszczyźnie.
9. Pochodzenie końcówek obocznych *-i || -y* (po stwardniałych), *-y || -i* (po *k', g'*).
10. Kategoria rodzaju gramatycznego w polszczyźnie.
11. Powstanie opozycji między rodzajami męskożywotnym i niemęskożywotnym, męskoosobowym i niemęskoosobowym.
12. Demorfologizacja rodzaju gramatycznego w polszczyźnie.
13. Kategoria liczby w polszczyźnie.
14. Relikty liczby podwójnej w języku polskim.
15. W jakiej pierwotnej funkcji pojawia się zaimek w wyrażeniu: *onego czasu, w on czas, w one lata?*
16. Jaką genezę mają określenia: *zacz, przecz, wniwecz?*
17. Odmiana zaimków **jb, *onb* w polszczyźnie.
18. Wy tłumacz supletywizm w formach zaimków: *on || jego, ona || jej.*
19. Omów proces jaki zaszedł w wyrażeniach: *k niemu, z nim, do niego, za nim, przy nim* itd.
20. Jaką genezę mają określenia: *zeń, poń, dlań, weń?* Dokonaj rekonstrukcji.
21. Objasnij następujące wyrażenia i wyrazy: *do siego roku, ni to, ni sio, siaki i owaki, latoś, dziś.*
22. Relikty dawnej odmiany zaimków twar-dotematowych w dzisiejszej polszczyźnie.
23. Polskie innowacje w odmianie dawnych zaimków twar-dotematowych: **tb, *ta, *to.*
24. Wyjaśnij następujące frazeologizmy: *ki diabeł? kie lichu? ki czort? po kiego diabła?*
25. Relikty prostej odmiany przymiotników w dzisiejszej polszczyźnie.
26. Złożona odmiana przymiotników.
27. Pochodzenie współczesnych przysłówków: *wcale, na pewno, od dawna, dobrze, po prostu, pomału, cicho, wyraźnie.*
28. Koniugacje prasłowiańskie a polskie: kryteria podziału.

29. Czasowniki prsł. koniugacji atematycznej.
30. Podaj przynależność koniugacyjną czasowników (wg Leskiena), np.: *móc, rzec, nieść, umrzeć, dać, być, chodzić, prosić, znać, pisać, wołać, lubić, mówić, wrócić, jeść, wiedzieć, dźwignąć, słyszeć, bać się, stać, pisać, powiadać, krzyżeć, widzieć.*
31. Pochodzenie współczesnych przymiotników: *widomy, rzekomy, rodzimy, łakomy, czuły, stały, zbolały, śmiały.*
32. Stosunek polskich imiesłowów do prasłowiańskich odmian prostej i złożonej.
33. Formy wyrażające czynność przeszłą. Imperfectum i aoryst. Geneza dzisiejszych form czasu przeszłego.
34. Formy trybu rozkazującego w prasłowiańszczyźnie i staropolszczyźnie.
35. Objasnij formę fleksyjną zaznaczonych wyrazów: *tymi laty, dawnymi czasy, innymi słowy, siadać na koń, wyjść za mąż, być z kim za pan brat, na miły Bóg, we dnie i w nocy, dotychczas, do Łagiewnik, we Włoszech.*
36. Jaki jest wzajemny stosunek form:
- sługi: słudzy
 - chłopci : chłopcy
 - wilki : wilcy
 - biedaki : biedacy
37. Objasnij formy fleksyjne (przykłady z tekstów staropolskich):
- **w mlece**
 - **do studnie**
 - **ojcze**
 - **do Macieje; do ciemnice; do stolice**
 - **słowa twoja zachowujem**
 - **dla mię**
 - **widział cie**
 - **żądzeniem dobrym rządzić**
 - **Wojciesze!**
 - **naszemi prośbami racz nie gardzić**
 - **jiż się w grzeszech zapiekłają**
 - **ta słowa pisze mądry Salomon**
 - **s mocą krola**
 - **w gajoch i w lasach**
 - **przyszedł do Galilejej**
 - **uczynił Bog dwie świecy wielicy**
 - **na dwu mału miastku**
 - **ku uszyma faraonowyma**
 - **przed oczyma gospodynowyma**
 - **książęta ludzka**
 - **drwa polna**
 - **w tu dwu niedzielu**
 - **między bracią moją**
 - **uciekła pod jego skrzydle**
 - **dwie rybie**
 - **na obu boku**
 - **na dwu drzewu**
 - **błogosławisz płodu ziemskiemu**
 - **anjieli dani są**
 - **kleszczycie rękama**
 - **z swyma dziewczkama**
 - **pojął dwie żenie**
 - **ręce moje uczyniły są**
 - **strzeży mie jako żrzenice oka**
 - **tymi słowy**
 - **mołwili są usty**
 - **pod piormi**
 - **z ręku dwu krolu**
 - **pokrywa niebo obłoki**
 - **woły z kozły**
 - **we dnie i w nocy**
 - **przeciw zakonu bożemu**
 - **dał pacholku**
 - **pwaj w Bog**
 - **zabił syna krolewi**
 - **posłali Żydowie do niego kapłany i diakony**
 - **umarłym mowi na niebiesiech**
 - **Jenżeć dom jeźci on był miedzy dwiema domoma uczynion,**
 - **z adamowa boku**
 - **bađź przebytek ich pust**
 - **gotowo sierce jego**
 - **w dom panow**
 - **polna ziola**
 - **okna niebieska**
 - **ista słowa**
 - **rozmaita cuda**
 - **zwierzęta leśna**

- w gniewie **ziemskim**
- w zakonie **bożem**
- kto **rowien** tobie
- poki **młod** jest
- **imieniu panowu**
- **judaszowy złości**
- od lica **nieprzyjacielowa**
- świeca **oczu moju**
- spojrzął **nań**
- anioł rzekł k **niem**
- **onogo** bujnego **kroła** nie naśladował
- a są **ta** ista słowa znowiona
- **tego** poniża a **onego** powysza
- w **niem** samem
- działało **ręku naszu**
- rzekł **swyma żonama**
- mam być **okrzczon**
- będzieli **popadnion** człowiek **nęka**ję brata swego... taki **zabit** będzie
- Mojżesz wszedł na górę Synaj, jako **był** jeszcze **przykazał** pan
- i umarła jest Rachel i **pogrzebiona** na ścieżce **idąc** do Efratan
- widzimy żony nasze i dzieci nasze **mrąc** przed naszymi **oczyma**
- **widziech** anjeła ... z nieba **śleciew**
- **wstawszy** oba, z pilnością się **modliłasta**
- dziewczka wstała **weselęcy** się
- by **uczynion** człowiek żywa dusza, jeżto by **spytano**
- **złamał** jeś głowy **smokowy**
- **umęczon** pod Ponckim Piłatem
- **widziele** oczy moi
- **oczy moi mdlesta** byle
- **zawoław** farao Mojżesza i Arona rzecze **jima**
- **przywiodszy** dwa **syny djabłowa**
- obadwa **widziałachwa**
- mowi Bog wszechmogoący wstań, **pokazuję**, iż są **grzesznicy** czteroracy
- **wstawszy** oba z pilnością się **modliłasta**
- **Ogarnęli** są mnie boleści śmiertne i strumienie lichot **zamąciły** są **mnie**.
- krew niewinną **potępiachą**
- usty swymi **blagosławiachą**, a sercem swym **poklinachą**.
- **Wyszłam** była pełna
- Pobudza, **rzeka**: Wstań! Ponęca, rzekę ta: Pośpiej się!

Przykładowe rekonstrukcje:

pol. radło// scs. ralo < *órdlo
 pol. łabędź// scs. labąď < *ólbaď
 pol. rola// scs. rala < *órlja
 pol. łódź// scs. ladija < *ólďja
 pol. śledziona// scs. slěždēna < *seldēna
 pol. robić// scs. rabiti < *ōrbiti
 pol. łania// scs. lanija < *ólni
 pol. brzemię// scs. brēmę < *bermen
 pol. włos// scs. vlasъ > *volъ
 pol. strona// scs. strana < *storna
 pol. ramię// scs. ramę < *órmen
 pol. łokieć// scs. latъ < *ōlkъ
 pol. drzewo// scs. drěvo < *dervo
 pol. złoto// scs. zlato < *zolto
 pol. mleko// scs. mlěko < *melko
 pol. droga// scs. draga < *dorga
 pol. boże < *boge
 pol. duśe < *duxe

scs. živъ < *givъ
 scs. žena < *gena
 scs. kričiši < *krikixi
 scs. běžiši < *běgixi
 duša < *duxja
 čuti < *kjuti
 plačъ < *plakjъ
 mišъka < *mišъka
 čr'ъ < *kr'ъ
 pol. noc// scs. noštъ < *noktъ
 pol. móc// scs. mošti < *mogti
 scs. božě < *bogě
 scs. bozi < *bogi
 scs. božěxъ < *bogěxъ
 pol. ręce// scs. rōcě < *rōkě
 scs. dusi < *dusi
 scs. cělъ < *kělъ
 scs. cēsarъ < goc. kaisar

pol. kwiat// scs. cvětъ < *květъ
 pol. gw'azda// scs. zvězda < *gvězda
 pol. p'enożь// scs. penężь < *penęgъ
 děvica < *děvika
 овъса < *овъка
 jędza < *jęga
 zajęць < *zajękъ
 sŕ'dьce < *sŕ'dьko
 pol. wsz-// scs. vьs'- < *vьxъ
 grěšnica < *grěxъnika
 scs. ištq < *iskjā
 scs. izmoždq < *izmozgjo
 pišq < *pisjo
 scs. mażq < *mazjo
 pol. świeca// scs. cvěšta < *světja
 pol. miedza// scs. mežda < *medja
 scs. puštq // pol. puščę < *pustjo
 scs. progvoždq < *prigvozdjo
 mor'e < *morje
 vol'a < *volja
 vońa < *vonja
 pol. noc// scs. noštъ < *noktъ
 pol. móc// scs. mošti < *mogti
 macocha < *matjexa
 vilk < *vl'kъ
 serce < sierce < sirce < *sŕ'dьce < *sŕ'dьce
 kieł < *kьlъ
 kiełbasa < *kļbasa
 siostra < *sestra
 pić < *piti
 wiara < *vęra
 ćma < *tьma
 dzień < *dьnъ
 ciało < *tęlo
 las < *lęsъ
 kij < *kyjъ
 wysokie < *vysokoje
 giez < *gьzъ
 zgiełk < *zglkъ
 obóz < *obvożъ
 dopiero < *dopŕ'vo
 ginać < *gybnqti
 miłosierny < *miłosŕ'dьnъjъ
 bardzo < *bŕzo
 dobre < *dobroje
 stać < *stojati

viāzac < *vęzati
 ciąć < *tęti
 pić < *pęti
 bał < *bqkъ
 kęs < *kqsz
 sen < *sznъ
 domek < *domъkъ
 wieś < *vьsz
 lew < *lvъ
 sejm < *szjъmъ
 osioł < *oszъlъ
 we dnie i w nocy < *vъ dьnę i vъ noktъ
 pies < *pьsz
 bez < *bъzъ
 bzu < *bъza
 szmer < *szъmъgъ
 deszcz < *dъzdjъ
 len < *lnъ
 dziad < *dędъ
 biorę < *berq
 wiara < *vęra
 wierny < *vęgъnъjъ
 kwietny < *květъnъjъ
 brzoza < *beraza
 niosę < *nesq
 wiatr < *vętrъ
 ściana < *stęna
 cena < *cena
 biada < *będa
 bark < *bŕkъ
 garść < *grsz
 marznąć < *mŕ'znqti
 czart < *čŕ'tъ
 martwy < *mŕ'tvъjъ
 wierzba < *vŕ'ba
 słońce < *slъnce < *slъnъko
 pułk < *plkъ
 mówić < *mlъviti
 hełm < *xlъmъ
 chełpić się < *xlъpiti sę
 tłusty < *tlъustъjъ
 pełny < *plъnъjъ
 wełna < *vlъna
 żółw < *žlъvъ
 czółno < *člъno